

«Усі жіночі історії настільки зачіпають за живе, що навіть не можу виокремити якусь одну з них»

Книга нашої землячки Євгенії Подобної про героїчних захисниць територіальної цілісності й незалежності України удостоєна Шевченківської премії

Починаючи з 2015 року, Євгенія Подобна постійно їздила на передову як воєнна кореспондентка.

ЖУРНАЛІСТКА, воєнна кореспондентка, документалістка, нині продюсерка й викладачка кафедри мультимедійних технологій та медіадизайну Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Євгенія Подобна нещодавно стала лауреаткою Шевченківської премії в номінації «Публіцистика, журналістика». Такої високої відзнаки удостоєна її книга «Дівчата зрізають коси», підготовлена в межах проекту Українського інституту національної пам'яті «Усна історія АТО» й опублікована у видавництві «Люта справа» 2018 року. Це збірник спогадів 25 жіноч-військових, котрі брали участь в АТО у складі Збройних сил України та добровольчих підрозділів у 2014—2018 роках.

Полтава для лауреатки — одне з рідних міст. Тут вона закінчила школу, після чого вступила до Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вивчаючи журналістику, паралельно вчилася ще й на біолога — у підсумку має дві вищі освіти. Окрім того, Євгенія Подобна закінчила аспірантуру й захистила дисертацію про пресу Полтавської губернії — дівчина дослідила всю періодику, що виходила в Полтаві й повітах із 1838-го по 1917 рік. Тепер вона кандидат наук із соціальних комунікацій. Саме дореволюційним газетам та журналам Полтавщини присвячені й два десятки її наукових праць. Мало хто знає, що першою її серйозною науковою розвідкою стало видання, присвячене газеті «Полтавщина», що видавалася в нашому місті в 1904—1905 роках. Книжечка, присвячена діяльності редакції цієї га-

зети, вийшла в Полтаві у 2011 році й була презентована в музеї одного з фундаторів та співробітників «Полтавщини» — Володимира Короленка.

Окрім того, багато років Євгенія досліджувала життя нашої землячки — художниці Марії Башкирцевої, дівчини з-під Диканьки, в яку був залюблений Париж (зокрема ту його сторінку, що стосується її перебування в Полтаві та рідних Гавронцях). Віднайшла будинки, в яких була та зупинялася Марія, з'ясувала коло полтавців, із якими вона спілкувалася під час візитів на Батьківщину. Наразі до публікації цих матеріалів у лауреатки руки не дійшли, втім, Євгенія припускає, що незабаром повернеться до роботи над цією книгою.

Іще під час навчання в університеті вона співпрацювала з різними засобами масової інформації й урешті-решт зрозуміла, що їй найдужче імponує телебачення. Тому після закінчення вишу почала працювати в інформаційній службі «5 каналу» — висвітлювала новини столиці й області. Зараз Євгенія Подобна — продюсерка та головна редакторка редакції документальних програм суспільного мовника.

«Війна для мене — це дуже особиста історія»

— А як ви стали воєнною кореспонденткою? — цікавлюся у своєї співрозмовниці.

— Під час Революції гідності «5 канал» дуже активно висвітлював події, що відбувалися на Майдані Незалежності. Тож десь раз на три дні я потрапила на Майдан — ми постійно працювали в режимі прямих включень, — пригадує журналістка. — А

коли почалася війна на Донбасі, мені стало дещо затісно в київській редакції, бо я розуміла, що в країні відбуваються надзвичайні історичні події. До того ж дуже важливо було протистояти тій брехні, яку продукували російські телеканали. На передову я потрапила у 2015 році. До речі, мій тато родом із Донеччини, з окупованої нині території. Із тими місцями пов'язані мої спогади про дитинство, бо там жили дідусь із бабусею. А зараз їхні могили на окупованій території. І це для мене великий біль. Дуже страшно, коли ти не можеш відвідати могили своїх дідуся й бабусі, тому що на твою землю прийшли люди з іншої країни на танках з автоматами й хазяйнують, як у себе вдома. Як розумієте тепер, війна для мене — це дуже особиста історія. Тому, починаючи з 2015 року, я постійно їздила в зону АТО як воєнна кореспондентка й робила телесюжети з передовою. Це були різні місця, часто до ворога було менше кілометра — 300—500 метрів. А було й менше. Мала три роки дуже інтенсивної роботи, 4-й рік їздила вже дещо менше, а останнє моє відрядження до зони ООС було місяць тому. Загалом побувала в більшості гарячих точок лінії розмежування від Широкиного до Станиці Луганської. Та найбільше працювала в колишньому Донецькому секторі: у Мар'їнці, Красногорівці, на околицях Донецького аеропорту, в Авдіївці, Пісках, Зайцевому, на Світлодарській дузі. Були телевізійні зйомки й у Широкиному, поблизу Волновахи, у Старогнатівці, Попасній, Новотошківці, Троїцькому, Новозванівці... Якщо зараз почну перераховувати всі населені пункти, у вас буде списана вся шпальта.

У селі Широкиному Донецької області.

— Окрім підготовки телесюжетів із передовою, ви вели свого роду щоденник на своїй сторінці у «Фейсбуці».

— Бачте, телевізійний сюжет займає всього 1,5—3 хвилини. Війна ж при всьому тому жахливому, що там відбувається, — це унікальний досвід, це незвичайні людські історії. А в 1,5—3 хвилини за всього бажання не вкладеш і трьох відсотків того, що побачив за день. У «Фейсбуці» я писала те, що не входило до телесюжетів. Окрім усього, робота кореспондента за журналістськими стандартами — це повідомляти про події винятково мовою фактів. А у «Фейсбуці» я могла дати волю емоціям.

— Даруйте, але невже в телеракції не знайшлося журналіста-чоловіка, який би їздив на передову замість вас?

— Мене туди ніхто не посилав. То було моє бажання, і воно збіглося з побажаннями мого керівництва. Я чудово усвідомлювала, куди їду й навіщо. То був мій вибір і журналістський обов'язок. Як на мене, у слова «патріот» немає статі. Мною керувало бажання показати правду про війну, щоб у мирних містах знали, що там насправді відбувається, і розуміли, що тиша на вулицях, сяюча ялинка на центральній площі тощо мають свою ціну. Ця ціна — чийсь втрачений життєвий відрізок, відірвані руки-ноги, поламаний долі... Ось чому я їздила на «нуль» знову і знову. Якоїсь іншої мотивації в мене не було. Дуже часто говорять, що воєнкорам більше платять. Скажу одразу: мені нічого не доплачували, «відряджальні» були стандартними.

«Історія Яни Червоної — один із прикладів того, як жінка на фронті може бути абсолютно рівною чоловікові»

— Тема «жінка на війні» доволі дискусійна. Нерідко побутує думка, що представницям слабкої статі там не місце. Чим зумовлена ваша цікавість до цієї теми?

— Думаю, сам вираз «слабка статя» — це середньовічне дикунство. Не існує слабких і сильних статей, є слабкі й сильні люди. Я багато писала про різні аспекти війни: про військових, місцевих, прифронтові міста та села, унікальні пам'ятки Донбасу. Значно більше, ніж про жінок писала, наприклад, про прифронтову Авдіївку — цього тижня отримала з видавництва книжку, де є моя велика глава про життя цього міста протягом 4 років: про обстріли, проукраїнських і проросійських місцевих, про життя в підвалах. Раніше я була співавтором книги про це місто. Написала великий художній репортаж

про 128-му окрему гірсько-штурмову бригаду. Просто так сталося, що моя книга «Дівчата зрізають коси» стала популярною. А зацікавленість темою жінок почалася, коли я дізналася, що наші дівчата на фронті, згідно із законодавством, не могли обіймати багатьох посад. Тобто, будучи фактично снайперами, мінометницями, гранатометницями, були оформлені як швачки, банщиці тощо. Бо інакше було ніяк. Пізніше, коли я потрапила на передову й почала знайомитися з ними там, зрозуміла, що жінка на війні — це унікальне явище: від виживання в «чоловічому світі», яким завжди вважалася війна, до суто побутових моментів. А ще мене вразили історії дівчат, кожна з яких, без перебільшення, — унікальна особистість.

— І як народилася книга?

— Спершу це мав бути документальний фільм. Потім стало зрозуміло, що фільм не дасть мені можливості розказати історії дівчат у повному обсязі, адже він передбачає вирізання синхронів-коментарів. Я мала б обирати, вирізати щось. А мені хотілося, аби ці незвичайні жінки розповіли свої історії від «а» до «я», без будь-яких обмежень. Книга якраз і дала змогу це зробити. Нині нерідко, зображуючи наших захисників, особливо загинувших, вдаються до героїзації, за якою губиться реальна людина з її плюсами й мінусами. Я дуже боялася цього, бо хотіла написати правду, показати своїх героїнь такими, якими вони є насправді. Серед них є бойові медики, кухар (вона, напевне, єдина жінка мирної професії, яка втратила в зоні АТО ногу), кулеметниці, мінометниця, дівчина, яка займалася евакуацією тіл загинувших... Скажімо, дуже важко було слухати розповідь Андріяни Сусак про те, як смертельно поранений хлопець помирав у неї на руках, а вона гладила його по голові й спінала коліскову...

— На превеликий жаль, і однієї з ваших героїнь уже немає серед живих...

— Так, 39-річна Яна Червоная з Харкова (позивний «Вільма»), кулеметниця 46-го окремого батальйону спецпризначення «Донбас-Україна» ЗСУ, мати двох неповнолітніх дітей, загинула 2 квітня минулого року в районі Новозванівки. Її пам'яті й присвячую цю свою перемогу. Бо історія Яни для мене — один із прикладів того, як жінка в армії, на фронті може бути абсолютно рівною чоловікові. Вона була надзвичайно талановитою кулеметницею. А загинула страшною смертю від прямого потраплення снаряду противника в бліндаж. І я дуже пишаюся тим, що мені вдалося зафіксувати

Свєгенія побувала в більшості гарячих точок лінії розмежування.

ти її справжній образ, що в моїй книзі Яна сама розповідає, якою вона була насправді. Та коли час від часу натикаюся на прикрашені статті колег, у яких її наділяють усілякими чеснотами й ліплять із неї якийсь ідеальний образ, розумію, що то не вона. І якби Яна прочитала те, що про неї пишуть, знаю, як на таке відреагувала б. Вона була дуже відвертою, прямою, безкомпромісною, тож, переконана, неодмінно сварилася б. До речі, коли я запитала в Яни, яким вона бачить своє майбутнє після війни, та відповіла, що взагалі його не бачить. Як бачите, і справді виявилось, що майбутнього в неї не було. Вона загинула через рік після того інтерв'ю... Загалом усі жіночі історії настільки хвилюючі, настільки вражають, зачіпають за живе, що навіть не можу виокремити якусь одну з них. От Оксана Якубова — дуже мила жінка невисокого зросту, а її поважали й часом боялися навіть двометрові чоловіки. В Авдіївці я познайомилася з полтавкою Ольгою Нікішиною, котра воювала там. Коли я приїжджала до них на позиції, ми з нею іще ночували в одній кімнаті. А коли підрозділ Олі Нікішиної виїхав на ротацію, там мешкала інша героїня моєї книги — Ольга Бенда. І в тому місці під час ранкового обстрілу вона була поранена і втратила ногу. Це було подвійно важко: з одного боку, було страшенно жаль цю неймовірну, світлу дівчину, а з іншого — у голові не вкладалось, що й сама спала на тому ж місці... Під час презентації моєї книги у Львові виступала одна з героїнь — Юлія Філіпович, котра була гранатометницею в ДУК «Правий сектор», а в залі поміж слухачів сиділа її мама. Так жінка вперше почувала, через які кола пекла довелось пройти її доньці на війні (бо, оберігаючи душевний спокій домашніх, Юля майже нічого їм не розповідала). І після презентації ми стали свідками дуже зворушливої сцени, коли мати й донька обіймалися й плакали.

«Нагороди — ніщо порівняно із захопленими відгуками читачів»

— Дві ваші героїні — росіянки, котрі воювали за нашу країну.

— Одна з них приїхала в Україну іще під час Революції гідності, а друга — коли розпочалися бойові дії на Донбасі. До речі, обидві вже вивчили українську мову, а для декого з українців — це непосильна праця. Хіба це не дивно? Одна з дівчат і досі воює — із 2014 року. І от перед ними мені справді соромно. Тому що для них свобода й незалежність України виявилися важли-

вішими, ніж для багатьох українців, які сховалися від призову в армію, «відкосили» від мобілізації.

— Ви говорите, що багато історій не ввійшло до книги, хоч вони, мабуть, є ще більш вражаючими. Тож чи матиме вона продовження?

— Одна з таких історій — про чоловіка й жінку, котрі прожили разом 20 років і тричі одружилися. Уперше розлучилися іще в молодості, та дуже швидко зрозуміли, що не можуть одне без одного жити. Удруге розлучилися, коли Андрій (так звали чоловіка) зібрався в зону АТО. Це була третя війна в його житті, тож дружина поставила умову: якщо підеш, мовляв, на фронт, я з тобою розлучуся. І дотримала слова. Та, коли він пішов у зону АТО, через кілька місяців вона поїхала слідом за ним. Їхній син, до слова, воював у Писках, а вони удвох — на Світлодарській дузі. То була унікальна пара. У проміжку між боями вони вирішили втретє одружитися. Це було одне з найбільш зворушливих весіль, яке я бачила. Прямо з окопів у камуфляжі вони приїхали до одного з найближчих від «нуля» міст — Бахмута, туди ж прибули їхні побратими, яких відпустили з передової буквально на якусь годину. Заступниця командира батальйону була дружкою, а старшина — боярином. Молодята були такі щасливі. А вже через місяць під час штурму ворожих позицій Андрій загинув. Будучи пораненим, він іще встиг зателефонувати матері й попрощатися, після чого його вбив снайпер. Так, на жаль, цієї історії немає в моїй книзі — на мою думку, було іще дуже рано розпитувати про всі деталі у вдови, надто свіжою була душевна рана. Є історія про жінку, котра після загибелі свого сина в Донецькому аеропорту сама пішла на фронт медиком, аби рятувати життя чужих дітей. Тобто жіночих історій на війні дуже багато. Є дівчата, які родом із окупованої території й воюють за Україну, — писати про них означало б наражати їх на небезпеку, тож ми з ними вирішили не ризикувати. Загалом продовження книги «Дівчата зрізають коси», мабуть, було б логічним.

— Те, що видання стало настільки популярним, стало для вас несподіванкою?

— Звісно, я не думала, що воно матиме стільки читачів. І тим паче, що отримає якісь нагороди. Але через місяць книга перемогла в рейтингу «Книга року-2019», потім отримала перемогу на Львівському форумі видавців, а тепер — ще й Шевченківську премію. З одного боку, це приємна несподіванка, а з іншого — велика відпові-

дальність. Бо тепер тебе сприймають не просто як журналіста, а як лауреата Шевченківської премії. І це зобов'язує тримати високу планку. Хоча, якщо чесно, нагороди — ніщо порівняно із захопленими відгуками читачів. Найважливіше те, що мені вдалося багатьом донести посил книги. А най-най... — це коли після презентацій книги до моїх героїнь підходять люди, обіймають їх, цілують їм руки, просять автограф, дякують зі сльозами на очах. Оце найбільша нагорода.

— А які відгуки самих героїнь?

— Річ у тому, що кожна з дівчат мала можливість прочитати свою історію перед друком. Це для мене було принциповим. Я переживала, що дівчата могли щось забути, переплутати чи на емоціях сказати речі, які могли б їм зашкодити. Бо серед них були, скажімо, снайперки, яким небезпечно було навіть називати свої імена. Але вони вирішили не лише назватися, а й показати свої обличчя. І особливих правок, окрім того, що мої героїні щось пригадували й дописували, не було. Тому для них якихось сюрпризів не було. Більшість героїнь книги давно знайомі між собою, тож більше, мабуть, читали розповіді подруг.

— Чи буде презентація книги й у Полтаві?

— Саме презентація — наврод. Бо паперовий наклад книги вже давно закінчився, а в електронному варіанті кожен може «завантажити» її безкоштовно. Книга взагалі поширювалася безкоштовно, тож прочитати її можуть усі охочі. Тому, думаю, йдеться не про презентацію книги, а про зустріч із читачами. Як показав досвід попередніх презентацій, багато хто приходить, уже прочитавши книгу, аби поставити мені безліч питань — не лише про книжку та дівчат, а й про війну взагалі. І я охоче на них відповім, адже російська пропаганда поширює багато брехні не лише на окупованих територіях, а й у мирних містах. Найчастіше ставлять питання, чи правдиві цифри оприлюднює влада про наші втрати. А найбільший шок у слухачів викликають мої слова про те, що серед жителів Луганщини й Донеччини багато патріотів і що більшість із них — аж ніяк не сепаратисти. Обов'язково будуть зустрічі зі студентами полтавських вишів, бо говорити з молоддю дуже важливо. Сподіваюся, що зможемо провести їх уже в квітні-травні.

Ганна ЯРОШЕНКО
«Вечірня Полтава»
Фото з особистого архіву
Свєгенія Подобної